

„Prezervare și valorificare prin digitizare a patrimoniului național în cadrul Arhivei Istorice a Colecțiilor Speciale ale BNR; expozițiile virtuale ca modalitate de valorificare a Arhivei Istorice”

Elena COJUHARI

**Arhiva Istorică, Colecții Speciale,
Biblioteca Națională a României**

Arhiva Istorică ca parte componentă a Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale a României deține un număr important de dosare, grupate în câteva fonduri: Fondul Saint Georges, Fondul Kogălniceanu, Fondul Brătianu, Fondul Bălcescu și mai noul Fondul Secolul XX. Deoarece toate documentele, majoritatea fiind de o importanță deosebită, sunt pe suport de hârtie, numărul lor mare, ridică stringent problema conservării lor, în condiții optime. În același timp, în condițiile Arhivei Istorice modalitatea de conservare a lor prin digitizare poate deveni și o modalitate de valorificare a documentelor de patrimoniu atât la nivel local, cât și național.

Documentele istorice din cadrul Arhivei Istorice acoperă o perioadă de aproape o jumătate de mileniu începând cu secolul al XV-lea și terminând cu a doua jumătate a secolului XX. În consecință, există documente scrise pe diverse tipuri de hârtie, despre care se cunoaște că este unul dintre cele mai fragile materiale, deteriorarea acestora necesitând intervenții de restaurare.

Conservarea acestei game largi de documente a impus o colaborare cu Centrul Național de Patologie și Restaurare din cadrul Bibliotecii Naționale. S-au discutat mai multe modalități de conservare, în condițiile în care presiunea factorului timp se face simțită zilnic. Restaurarea documentelor la Laboratorul de Patologie și Restaurare presupune scoaterea lor din circuit pentru o perioadă de timp îndelungată. Xeroxarea sau, în cel mai bun caz, fotografierea documentelor nu oferă cea mai bună calitate a imaginii. În cele din urmă am găsit soluția salvatoare: scanarea documentelor în cauză. Astfel în cadrul Arhivei Istorice a început să se

aplice metoda prezervării documentelor prin scanare, ca primă etapă a procesului în sine. În caz de necesitate (deteriorarea documentelor) ele să ajungă la Laboratorul de Conservare și Restaurare, pentru tratament, iar cititorului de la Sala de Lectură i se pot prezenta DVD-uri cu documentele în cauză (pe suport electronic), metodă ce va putea fi aplicată pentru toate documentele din cadrul Arhivei Istorice.

În concluzie, practica a demonstrat că digitizarea documentelor pe suport de hârtie poate servi drept cel mai sigur mijloc de conservare în timp a acestora.

Exemplu de aplicare a metodei de conservare prin scanare – Fondul de Documente Istorice sec. XV-XIX

Metoda de conservare prin scanare a fost aplicată în întregime în cazul Fondului de Documente Istorice sec. XV-XIX.

Datorită valorii excepționale și vechimii documentelor acest fond a avut prioritate. S-au scanat toate documentele din fond, în jur de 1868 de unități arhivistice. Din motive lesne de înțeles, pecețile și câteva dintre documentele de dimensiuni mai mari au fost fotografiate cu suportul colegilor de la Laboratoru de Conservare și Restaurare. Aceasta a fost prima etapă a procesului.

Următoarea etapă a reprezentat crearea metadatelor pentru fiecare dintre cele 1868 de documente.

Împreună cu colegii de la Biblioteca Virtuală s.a realizat un model ce oferă o descriere amplă a fiecărui document în parte. Astfel fiecare document are o descriere fizică și intelectuală obligatorie . METADATA înn format *xml*, care conține următoarele elemente:

Deținătorul: Biblioteca Națională a României;

Titlul documentului;

Subiectul;

Autorul;

Descrierea documentului;

Mențiune sigiliu, pecete, etc.;

Mențiune limba document original (doar pentru traduceri, copii);

Data actului actual;

Data actului original;

Tipul de hârtie (filigran, etc.);

Dimensiuni;

Limba documentului actual;

Cota documentelor cu care este în relație, separate prin virgulă;

Cota documentului.

În cea de-a treia etapă s-a realizat transferul tuturor informațiilor: a imaginilor scanate și a metadatelor către Biblioteca Virtuală, rezultatele putând fi vizualizate pe site-ul Bibliotecii Naționale a României, la secțiunea Biblioteca Digitală națională (sistemul Digitool):

http://digitool.bibnat.ro:8881/R/39XDU6M3CC1L6C66NT4NMGPU4P6V7CR8TNDMH621JFNDVFNJCC-02217?func=collections-result&collection_id=1206

În prezent digitizarea documentelor continuă. S-a finalizat scanarea totală a Fondului Bălcescu, mai mult de 60% din Fondul Brătianu, urmând ca toate fondurile din cadrul Arhivei Istorice să fie digitizate.

Expozițiile virtuale ca modalitate de valorificare a Arhivei Istorice

Ideea primei expoziții virtuale din cadrul Arhivei istorice este legată de unul dintre evenimentele importante ale anului 2009 organizate de Arhiva Istorică în colaborare cu Cabinetul Foto ale Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale a României și anume expoziția

dedicată împlinirii celor 150 de ani de la nașterea mareșalului Alexandru Averescu „Un mareșal al României între destin și istorie – 150 de ani de la nașterea lui Alexandru Averescu”.

În cadrul acesteia în cea mai mare parte s-au folosit documente din Arhiva Istorică și fotografiile din Cabinetul Foro. În timpul procesului de documentare în Fondul Saint Georges (Arhiva Istorică) au fost identificate documente reprezentând tăieturi din diferite ziare din perioada interbelică, ce puteau fi utilizate pentru acest eveniment. Însă analiza documentelor a pus în evidență faptul că acest lucru este imposibil. Motivul era fragilizarea și deteriorarea documentelor. În momentul constituirii dosarelor, pentru uz personal, fragmentele, după decupare au fost lipite pe foi de hârtie, care la rândul lor nu erau de cea mai bună calitate, Întâmplarea a făcut ca peste ani ele să ajungă într-o arhivă. În timp aceste file s-au îngălbenit și au devenit extrem de fragile, hârtia s-a deshidratat, chiar dacă la prima vedere nu par să prezinte semne clare de deteriorare. S-a ajuns la concluzia că documentele în cauză nu puteau fi prezentate în cadrul expoziției, mai mult ca atât se excludea orice posibilitate de a fi consultate la Sala de Lectură.

Am cerut concursul Laboratorului de Patologie și Restaurare. Împreună am căutat o modalitate prin care documentele să ajungă în fața publicului, fără a avea de suferit o altă deteriorare. În final s-a aplicat metoda de conservare prin scanare.

Astfel am ajuns la ideea scanării tuturor documentelor folosite pentru expoziție, având ca scop valorificarea lor, fără a le aduce cel mai mic prejudiciu, Odată scanate, organizate în format electronic, ele pot fi prezentate oricând, oriunde, în orice condiții și la orice dimensiune, fără ca originalul să aibă de suferit.

Am parcurs la scanarea materialelor folosite la toate expozițiile organizate de noi.

În rezultat am creat următoarele expoziții virtuale: „Domnul Unirii și Triumful unei Generații. 150 de ani de la Unirea Principatelor Române”, conținând 66 de imagini scanate; „Un mareșal al României între destin și istorie – 150 de ani de la nașterea lui Alexandru Averescu”, cu un număr de 40 de imagini scanate; „Regina Maria – o viață în imagini (1875 – 1938)”, cu 90 de imagini scanate. Acestea li s-au adăugat alte expoziții virtuale. Pentru toate expozițiile virtuale s-a realizat câte un catalog în format PDF, foarte ușor de consultat și la distanță.

Între timp expozițiile virtuale s-au transformat în expoziții itinerante.

De la expoziții virtuale la expoziții itinerante

Ideea expozițiilor itinerante a apărut în urma colaborării cu Serviciul Istoric al Armatei. Ca urmare a acestei colaborări s-a schițat conceptul expozițiilor itinerante elaborate de Cabinetul Arhiva Istorică în colaborare cu Cabinetul Foto.

Prima expoziție itinerantă avea ca subiect campaniile armatei române pe parcursul timpului din momentul apariției României ca stat modern.

Astfel expoziția itinerantă „Campaniile Armatei Române” este compusă din 4 expoziții, după cum au urmat din punct de vedere istoric și respectiv cronologic:

1. Războiul de Independență din 1877-1878;
2. Campania din Bulgaria (a armatei române) din anul 1913;
3. Războiul de Reîntregime a Neamului 1916-1919;
4. Armata Română în cel de-al Doilea Război Mondial – Campania din Est – 1941 – 1944.

Materialul expozițional conține 208 de imagini scanate, multe dintre ele rare și inedite: hărți, fotografii, scrisori, cărți poștale din fondurile Arhivei Istorice și ale Cabinetului Foto ale Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale a României. În cazul participării Armatei Române la cel de-al Doilea Război Mondial s-au prezentat materiale existente în fonduri, cu limita cronologică a anului 1944, până în data de 23 august 1944.

Pentru efectuarea seriei de expoziții „Campaniile Armatei Române” s-a efectuat o muncă de cercetare și selecție în depozitele Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României care a durat în jur de 6 luni. Toate materialele prezentate sunt doar din fondurile BNR.

Elaborarea expozițiilor virtuale itinerante are la bază dorința și necesitatea de a prezenta publicului din întreaga țară, diverselor categorii de vârstă și sociale, istoria națională pe bază de documente ilustrate. Vizitând expozițiile prezentate în țară oricine poate să facă cunoștință cu diverse aspecte ale activității Armatei Române acoperind o perioadă de aproape 80 de ani, prezentând evenimente cruciale pentru România.

Necesitatea unei astfel de modalități de prezentare și a cererii pentru un astfel de gen de manifestare culturală, devenită itinerantă, a fost demonstrată printr-un număr destul de mare de vernisaje și prezentări în țară, la cererea mai multor biblioteci și organizații civice.

În luna mai 2010, cu ocazia Zilei Eroilor, La Cercul Militar din Mediaș a fost vernisată întreaga expoziție, în colaborare cu Cercul Militar din Mediaș și Muzeul Municipal din localitate. S-a utilizat varianta prezentării obișnuite pe panouri în paralel cu o videoproiecție a întregului material.

În luna august 2010, cu ocazia omagierii intrării României în Primul Război Mondial, la Cluj s-a organizat o expoziție cu vernisaj pentru expoziția „Campaniile Armatei Române – Războiul de Reîntregire al Neamului – 1916-1919”. Colaboratorii BNR la acest eveniment au fost Fundația Chora, Despărțământul Cluj al Asociației Astra și Fundația Culturală „Carpatica”.

În luna noiembrie a aceluiași an tot la Cluj la Cercul Militar din Cluj s-a făcut prezentarea întregii serii a celor 4 expoziții împreună cu o conferință organizată cu acest prilej. Colaboratorii BNR au fost cercul Militar din Cluj, Fundația Chora, Despărțământul Cluj al Asociației Astra.

În luna decembrie 2010 la Craiova a fost organizată prezentarea aceleiași expoziții cu ocazia zilei de 1 Decembrie. Colaboratorii BNR au fost Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova. Tot la Craiova a ajuns și expoziția dedicată Unirii Principatelor Române.

Conceptul expozițiilor virtuale itinerante s-a extins și asupra altor subiecte.

Expozițiile au ajuns și la Sibiu, Brăila, etc. La Brăila, la Biblioteca Județeană inițial, s-a organizat o conferință dedicată evenimentului, iar mai târziu, materialele au fost prezentate în cadrul cercului de istorie care își desfășura activitatea la bibliotecă.

Ca argument care demonstrează utilitatea și necesitatea valorificării acestui gen de expoziție la nivel național, cu concursul colegilor brăileni, expoziția a fost primită cu mult succes chiar și la un penitenciar din apropierea municipiului, în cadrul unui program de recuperare socială ce se derula acolo.

Ultima expoziție fizică ajunsă expoziție itinerantă ține de domeniul istoriei astronomiei românești. Întitulată „Prima expediție astronomică românească. Senegal. Eclipsa totală de Soare. 16 aprilie 1893”, conținând mărturii (documente) fotografice inedite cu privire la prima

participare a astronomilor români la o expoziție internațională, în persoana savantului Nicolae Coculescu, ea va fi expusă spre vizualizare pe parcursul anului 2015 la Observatorul Astronomic „Bosianu” al Academiei Române. Expoziția reprezintă un exemplu frumos de parteneriat desfășurat între Biblioteca Națională a României și Institutul Astronomic al Academiei Române – AIRA.

ⁱ <https://cimec.wordpress.com/2010/08/11/cluj-napoca-vernizarea-expozitiei-itinerante-campaniile-armatei-romne-romnia-n-primul-razboi-mondial-1916-1919/>